

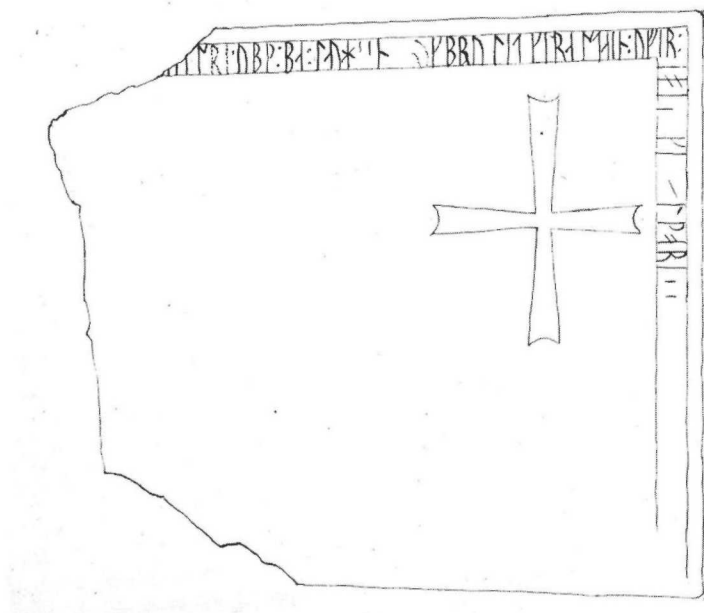

Fig. 99. G 212. Björke kyrka. Efter teckning av C. Säve 1867.

Till läsningen: R. 48 är en kraftig huvudstav med en **a**-bistavsliknande utvittring, i vilken en bistav kan ha legat; runan kan således ha varit **a**. 49 **n**, med ensidig bistav, och 50 **k** är säkra. Efter 50 **k** följer en klar huvudstav utan spår av bistav (51), därefter, på något avstånd, en tydlig **p**-runa (52) och en huvudstav (53) samt en lodrät stav (54), möjligen **u**-bistav till r. 53. R. 55 är ännu en huvudstav utan spår av bistav. 56 **r** och 57 **p** är tämligen tydliga liksom följande huvudstav (58) utan spår av bistav. Efter en lakun med plats för 3–4 runor finns sedan en tydlig **p**-runa (59) följt av nederdelen av en huvudstav (60). Sedan är inskriften utplånad; endast obetydliga spår av runor kan skönjas men inte redas.

Fyra tidigare läsningsförslag har gjorts. P. A. Säves kan med försiktighet translittereras så här: »södra runraden» (nu bortslagen) ... - - - - - **s** - - - **ub** - - - - **balauh** - - **n** ... **ukbru** - **lit kira stain ufir**, »vestra raden» (den nuvarande östra, delvis bevarade) **io** - - **k** - ... - - **por** - ... – Carl Säves läsning gjordes enligt hans egen utsägo »under brådska» och »öfverensstämmar hufvudsakligen med P. A. Säves Berättelse ... 1864» : ... - - - **sri** · **ub** - : **ba** : **lauh** - - **n** ... **ukbru lit kira stain : ufir : io** - - ... **k** - ... - - - **ori** - - ... – v. Friesen: ... · **n ki** - **p** ... **rpi** ... **pñ** ... – Wessén: ... **pāñ** : **k** ... **karpi** · ...

De sinsemellan mycket olika resultaten i det bevarade partiet visar påtagligt svårigheterna att dechiffrera texten. Endast runföljden 30–49 är klar till innehållet. P. A. Säves uppteckning väcker dessutom tanken, att runföljden 24–29 skulle ha varit ... **usbru** - med felläst **s**-runa, rimligen *husproyia* 'hustru'. Om *Io(h)an*, namnet på den döde mannen, se G 4.

Gravstenen härrör troligen från 1300-talet.

213. Björke kyrka

Pl. 70

Litteratur: F 16, W 52. P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 328, Gotland 1864 (hs S 40 o i UUB), s. 21; C. Säve, Runologiska anteckningar 15 b (ATA); K. Kristiansson, Inskriptioner III, 1890 (hs i ViLa), s. 15; O. v. Friesen, Anteckningar 1922 (UUB), s. 49; Sveriges kyrkor, Gotland bd 1 (1931), s. 623; Handl. 1962 i ATA (ang. flyttning).

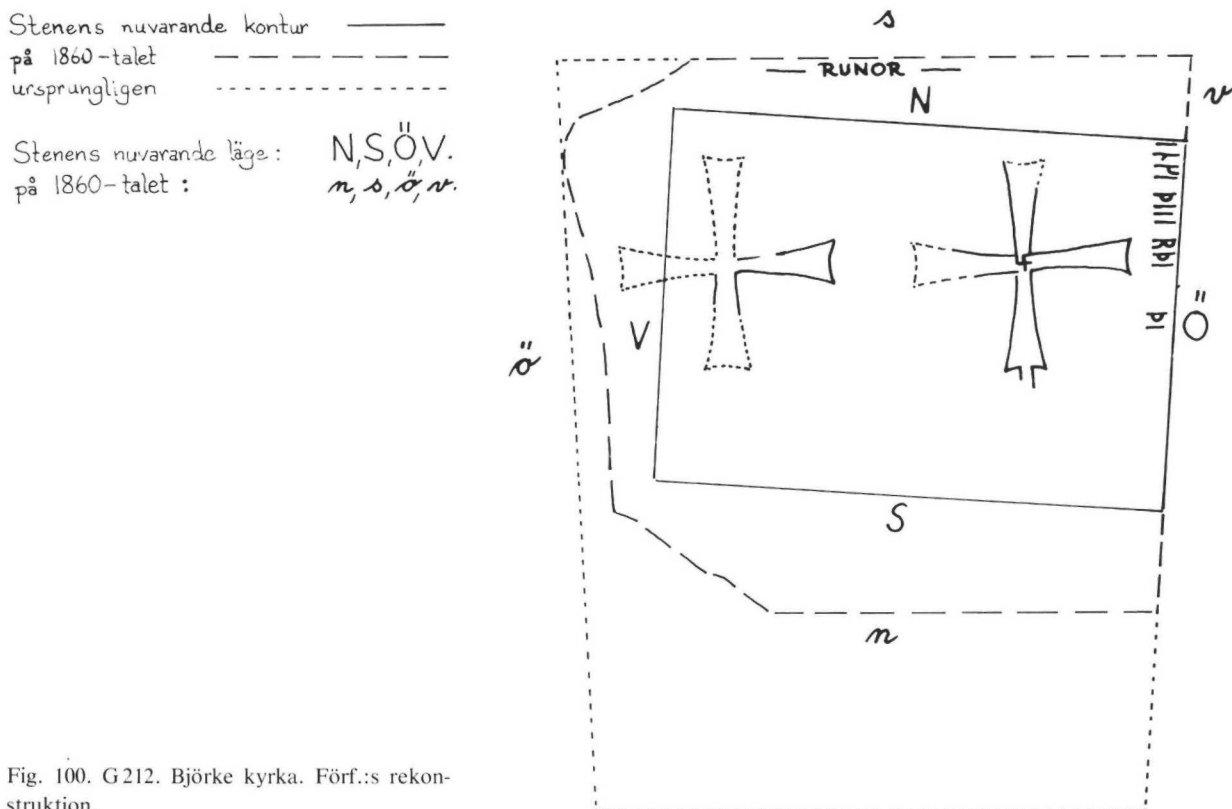

Fig. 100. G 212. Björke kyrka. Förf.:s rekonstruktion.

Äldre avbildningar: C. Säve, teckning 1867 jämte skiss i a. a.; J. W. Hamner foton 1909, 1920 (ATA), med v. Friesens ikritning 1922 (UUB).

Gravsten med runinskrift. Den står sedan 1961 i koret, fästad med järnkrampor vid norra väggen omedelbart Ö om triumfbågen. Stenen, som är fragmentarisk, är av statiska skäl ställd upp och ner.

Vid P. A. Säves besök i Björke 1864, då stenen för första gången noterades, fig. 98, låg den »innanför stor-dörren», tydligen i nord-sydlig riktning med runsidan åt Ö – så som den nu står uppställd. Från den 5 augusti 1867 finns en teckning av gravhällen (fig. 101) gjord av Carl Säve, som visar att den då var, som Säve uttrycker sig, »liggande nära inom stordörren (åt öster) i tu slagen». Brottet var praktiskt taget detsamma som stenens nuvarande övre kant markerar. Men ännu 1867 var alltså stenen fullständigt bevarad och de två styckena sammanhållna. Förmodligen var förhållandet detsamma, när dåvarande pastorsadjunkten Karl Kristiansson 1890 under rubriken »Grafst. i koret (söndrig)» ger en uppteckning av de runor han urskilt (på det nu försvunna stycket), fig. 102. Tydligen har stenen någon gång mellan 1867 och 1890 avlägsnats från sin plats »nära inom stordörren» och placerats i koret (i korgolvet av v. Friesens nedan anförda notat att döma). Nya förändringar i läget förestod. J. W. Hamners foto 1909 (fig. 103) visar det nu bevarade stycket ute i det fria och 1922 fann O. v. Friesen det upprest mot »v. gafveln» av kyrkan. Fotstycket och ett kantstycke vid huvudändan var då försvunna. Om stenens förlorade partier noterar v. Friesen samtidigt: »De båda återstående styckena (det öfre och nedre) torde enl. uppgift af skollärar Lingström [Hugo Lindström] vara inlagda i en värmeledningstrumma vid repar. 1910, nu ej åtkomliga. Förut i korgolvet. Torde ha legat ute före rep. 1860». Sagda år omlades golvet i kyrkan. Reparationen 1910–11 var mycket omfattande. Stenens belägenhet vid kyrkans västmur gällde också 1931 (Sveriges kyrkor). Vid E. Wesséns besök 1944 befanns den ha fått en annan placering: »På kyrkogården,

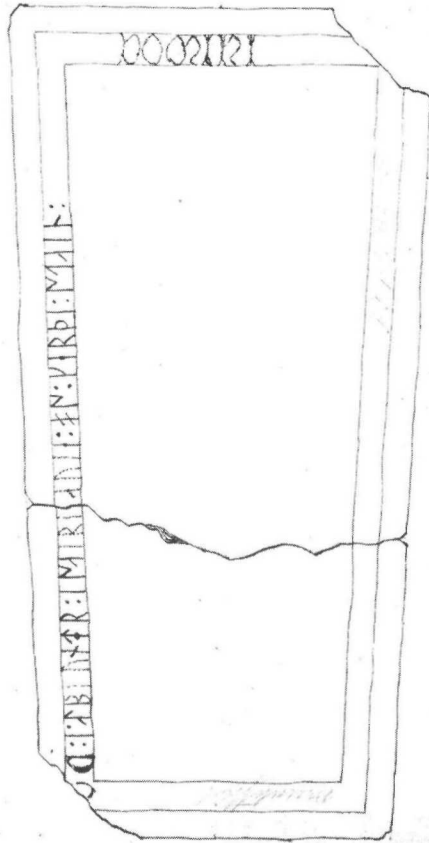

Fig. 101. G 213. Björke kyrka. Efter teckning av C. Säve 1867.

vid långhusets norra sida, omedelbart t. v. (öster) om norra portalen». På Wesséns förslag fick den del av stenen som ännu återstår slutligen en fristad i kyrkan 1961.

Ljusgrå kalksten. Trapetsoid form, kanten hålkälad undertill. Det bevarade styckets längd 1,09 m, bredd 0,92–0,81 m, tjocklek 15 cm. P. A. Säve uppger måtten »3:4 [alnar] lång samt 1: 14 o. 1: 6 bred», dvs. längden skulle ha varit 1,90 m, bredden 0,95–0,75 m. Ytan är mycket knottrig och ojämn till följd av stenens orena struktur samt vittring. Ristningen är svårt medfaren. Rester av inskrift finns inom ramlinjer invid de längsgående ytterkanterna, men inskriftsbandet har löpt längs stenens alla fyra sidor. Tecknen i nuvarande högra (ursprungligen vänstra) kantbandet är runor, i det vänstra (ursprungligen högra) otydliga rester av latinska bokstäver. Carl Säve fann 1867 »runskriften mycket nött och nu endast synlig vid den östra sidan, å de andra 3 sidorna har varit munkstil, nu oläslig, utom vid södra änden [huvudändan], der man ser ordet DOMINI.» Runornas höjd 7 cm. Runinskriftens nedre ramlinje är praktiskt taget utplånad före runan 22 och sedan bitvis, den övre däremot ännu synlig i hela sin utsträckning. Genom ristningens starka förslitning har den varit svårläst i det parti som föregått r. 19. Härom vittnar bröderna Säves uppteckningar med påtagliga felläsningar.

Runinskrift (supplerad efter Carl Säve, betr. r. 5–10 med stöd av K. Kristiansson):

[: *ialbi* : *undr* : *isairi*] ... *unir* : *ok* : *kerpi* : *stain* :

5 10 15 20 25 30

»... och gjorde stenen.»

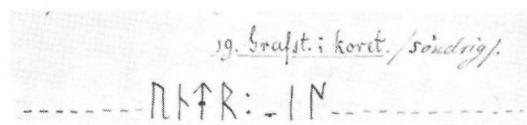

Fig. 102. G 213. Björke kyrka. Efter uppteckning av K. Kristiansson.

Till läsningen: Runorna **a**, **n** och **t** har ensidiga bistavar, **r** sluten bistav; **s**-runan är av gotländsk typ. I 15 **u** är större delen av bistaven tydlig invid brottet; genom bortfallet kan det inte avgöras om runan har varit stungen. 19 **o** har dubbelsidiga bistavar, den övre något grundare än den nedre. 20 **k** förefaller säker. 21 **k** är ej stungen. Punkten i 22 **e** är stor och djup; det förefaller som om ristaren har utnyttjat en naturlig fördjupning. Efter skiljetecknet efter 30 **n** synes nu inga spår av ristning. Inskriften har förmodligen avslutats med detta skiljetecken.

P. A. Säves läsning av »östra runraden», den enda som enligt Säve bär runor, är: **ilbi · und - r : isairi ... auie : os : kerpi : stain :** »(På de tre andra sidorna står utsliten munkstil, t. ex. på s[ödr]a sidan): DOMINI ...» — C. Säve: **: ialbi undr : isairi ... auie : os : kerpi : stain :** »Min läsning (gjord i hast) öfverensstämmer nära med P. A. Säves ... 1864». — Wesséns läsning är densamma som ovan anförts; v. Friesens likaså utom att han avstår från att identifiera r. 16–17. I majuskeltexten läser v. Friesen i vänstra kantbandet ett IOANNIS.

R. 15–18 **unir** är inte entydiga. De är förmodligen rester av ett appellativ i ack., t. ex. **runir** eller **bunir** (el. **bynir**), men den i de tidigare uppteckningarna omedelbart föregående runföljden är svår att förena med något av de alternativen. På uttryck som »ristade runorna och gjorde stenen» eller »lät bedja (själa)böner och gjorde stenen» finns inte heller några belägg. Före slutorden förblir innehållet dunkelt.

Hällen är snarast från förra hälften av 1300-talet.

Fig. 103. G 213. Björke kyrka. Foto J. W. Hamner 1909.

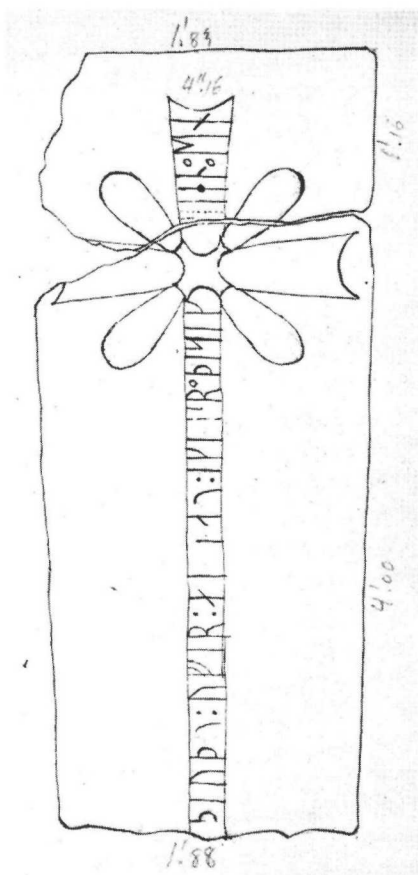

Fig. 104. G 214. Björke kyrka. Efter teckning av C. Säve.

214. Björke kyrka

Litteratur: F 17, W 76. P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 328, Gotland 1864 (hs S 40 o i UUB), s. 21; C. Säve, Runologiska anteckningar 15 b (ATA).

Avbildningar: C. Säve, teckning 1867 jämte skiss i a. a.

Gravsten med runinskrift. Nu borta.

De enda som granskat stenen är bröderna Säve. Pehr Arvid Säve beskriver den i sin reseberättelse 1864, sist av de tre rungravstenarna i Björke kyrka, så: »Runsten (innanför stordörren), brusten i 2:ne stycken, 2: 13 [alnar] lång [=1,53 m] och 1: 1½ bredast [=64 cm]. Runorna stå längs stammen af ett kors», se fig. 98. När Carl Säve den 5 augusti 1867 besökte Björke, avtecknade han inte endast G 212 och 213 utan också dessbättre den sedermera förlorade G 214. Carl Säves bild är den enda som finns av stenen. Han beskriver den som »runsten af kalksten, liggande nära innanföre stordörren (åt vester), nu slagen i tu stycken, samt smaländan bortslagen». Fig. 104. Stenen har förmodligen förkommit i samband med restaureringsarbetena i kyrkan 1910–12 eller tidigare. Den har förgäves efterforskats av O. v. Friesen 1923, E. Wessén 1944 samt av Runverket 1970 och 1975.

Stenen har varit smal, svagt trapetsoid, med runinskriften ristad på det ornamentala stavkorsets vertikala armar. Längden på de båda styckena tillsammans har med nutida mått varit 1,55 m, den ursprungliga bredden vid huvudändan 70 cm, bredden nederst (vid brottet) 57 cm. Tecknen uppger Carl Säve vara »2½ tum höga [=6,5 cm] nästan utnötta, svårläsliga. Min läsning (gjord i hast) nästan i allt